

4. Роль человеческого фактора в языке: Язык и картина мира / Б. А. Серебренников, Е. С. Кубрякова, В. И. Постовалова и др [отв. ред. Б. А. Серебренников]. — М.: Наука, 1988. 216 с.
5. Шведова Н. Ю. Теоретические результаты, полученные в работе над «Русским семантическим словарем» / Н. Ю. Шведова // Вопросы языкознания. — 1999. — №1. — С.3-16.

**Імідж викладача в області міжкультурної взаємодії
з іноземними студентами**

Баличева Л. В.

Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця

м. Харків. Україна

e-mail: Larysa.Balycheva@m.hneu.edu.ua

Сьогодні одним з найбільш актуальних напрямів модернізації системи освіти України є інтеграція в європейський простір. Від конструктивного вирішення цієї проблеми залежить кінцевий результат у здійсненні розпочатих інноваційних перетворень у галузі професійного навчання освітян нашої країни. У зв'язку з цим значно зростають вимоги до особистості педагога та його іміджу. Давньокитайський мислитель Конфуцій у книзі «Бесіди й судження» підкреслював: «якщо не можеш удосконалювати себе, то як же зможеш удосконалювати інших людей?», тобто підкреслюючи високе значення ролі вчителя (педагога) необхідно, щоб навчання та виховання ґрунтувалося на діалозі викладача та студента, на наслідуванні зразків.

Первісно поняття «імідж» у межах вітчизняного менталітету суспільної свідомості переважно розумілось у значенні його зовнішнього вияву – одягу, зовнішності, манери говорити.

Незважаючи на те, що поняття «імідж» має глибоке коріння, в країнах пострадянського простору, до яких належить і Україна, термін іміджологія з'явився порівняно недавно (це наука та мистецтво подобатися людям). Він був введений в науковий обіг лише на початку 90-х років ХХ ст.

Спираючись на низку досліджень, запропонуємо такі складники іміджу викладача, що працює з іноземними студентами: габі тарний (лат. *habitus* – зовнішність) (візуальній) імідж (макіяж, зачіска, одяг, аксесуари, парфуми),

вербальний (мовний), невербальний (паралінгвальний), біхеворіальний (поведінковий).

Модулювання візуального іміджу викладача повинно спиратися на міжкультурну компетентність, тобто зважати на національно-релігійні та етнічні особливості іноземних студентів. Основний контингент слухачів, що навчаються в українських ЗВО, чоловічої статі та мусульманського віросповідання. Для вихідців з арабських країн побачити в аудиторії викладача-жінку є не зовсім прийнятним, оскільки арабське суспільство є суспільством чоловіків. У мусульманському світі відносини з жінками жорстко регламентовані звичаями та шаріатом, тому, у перші місяці навчання арабам складно усвідомити жінку в ролі викладача, організатора навчально-виховного процесу. В свою чергу, жінці-викладачів дуже важко набути авторитету в аудиторії з студентами з арабських країн. Тому викладач повинен додержуватися дрескоду (довжина одягу, його відкритість, колір та крій). Його зовнішній вигляд повинен налаштовувати на плідну працю та спілкування, а не відволікати студента від навчання.

Для того щоб перевірити, чи правильно підібрано зовнішній вигляд, існує дуже простий спосіб. Якщо з образу, який був створений викладачем, не можна прибрати будь-яку деталь або не можна додати ще щось, щоб не порушити цілісність вже створеного образу, то його можна вважати гармонійним.

Діловий зовнішній вигляд викладача асоціюється з порядком в ЗВО. У свідомості студентів-іноземців охайність й акуратність в одязі педагога, елегантність і стиль переноситься на його професіоналізм та є одним з факторів сприятливого емоційного фону в аудиторії.

Викладачів так само ретельно варто ставитися до вибору парфумів. Гарним прикладом невдалого вибору парфумів є одеколони зі стійким пряним, мускусним ароматом (функція домінування), які дуже часто обирають для себе студенти з арабських країн. Такі стійкі аромати можуть створювати проблеми під час проведення аудиторних занять. Зрозуміло, викладач повинен виступати

взірцем та дотримуватися парфумерного дрескоду, а також пояснити студентам основні правила вибору ділового парфюму.

Професійний імідж викладача, який працює з іноземними студентами, полягає в глибоких психолого-педагогічних знаннях і вміннях (у майстерному володінні методикою викладання своєї дисципліни, управлінні навчально-пізнавальною діяльністю студентів; володінні андрагогічними принципами (теорія навчання дорослих); знанні психологічних характеристик темпераментів і національних особливостей іноземців; умінні здійснювати навчально-виховний процес та зацікавити студентів своїм предметом); володінні сучасними педагогічними технологіями; володінні методикою викладання нерідною мовою (особливий розділ дидактики, що поєднує в собі з одного боку елементи методики навчання іноземній мові, з іншого боку методику навчання дисципліні).

Професійне зростання викладачів повинно включати не лише збільшення обсягу знань, а й розширення світогляду, вміння враховувати особливості менталітету при обранні стратегії навчання, виховання в собі пріоритету об'єктивності над суб'єктивністю. Інколи складно погодитись з особливостями менталітету студентів. Наприклад, десятки разів нагадуючи ім'я та по-батькові, викладач чує від студентів з країн Африки та Близького Сходу у відповідь незмінне «викладач». Але це не навмисно, а норма, бо звернення на ім'я або ім'я по-батькові в цих країнах допускається лише в родинному та дружньому колі. А франкомовні студенти використовують форму «мадам+ім'я» для звернення до викладача-жінки [2; 69]. Тому використання нормативної в нашій мовній культурі форми звертання до викладача по імені, по-батькові здається їм недостатньо поважним.

Внутрішній образ педагога – невід'ємна складова педагогічного іміджу, оскільки вміння подібатись й формувати у оточуючих позитивне ставлення до себе виступає необхідною якістю у професійних та особистісних контактах.

Для формування позитивного іміджу викладач мусить випромінювати спокій, впевненість в собі, здатність впоратися з будь-якої конфліктної ситуацією, яких, на жаль, чимало в його діяльності. Прикладом цього можуть бути постійні запізнення на заняття студентів-мусульман з арабських країн та колишніх республік СРСР, які заходять в аудиторію з традиційним мусульманським привітанням до чоловічої аудиторії: «ассаламуалейкум» («Мир вам») та відповіддю «уаалейкум Ассаль» («і вам мир») [1; 34]. А якщо вони знайомі досить близько та не бачилися доволі тривалий час, то зазвичай вони вітають один одного триразовим поцілунком в обидві щоки, заключають один одного в обійми, поплескуючи по спині та плечам. Інший приклад, що може здивувати викладача, це особливе ставлення до їжі студентів з африканських країн. Вони можуть почати їсти навіть під час заняття.

Однією з основних складових професійної культури та професійного саморозвитку викладача є педагогічна етика. Любов до студентства є одним з найважливіших моральних вимог. Перш за все, викладач має сприймати студентів, з якими працює, такими, як вони є, з усіма їх позитивними якостями та недоліками, він розуміє їх, співпереживає, співчуває та має бажання допомогти. Крім цього, викладач, що працює з аудиторією слухачів з інших країн, повинен сприяти взаєморозумінню учасників навчання. Демонстрація психічної рівноваги є потужним фактором стресостійкості.

Процес пізнання педагогом себе, своїх вихованців неможливий без добре розвиненої рефлексії. Під рефлексією зазвичай розуміють здатність особистості до самоаналізу, осмислення, оцінки передумов, умов власної діяльності. Професійні знання, вміння та здібності складають основу внутрішнього образу педагога.

Професійний імідж викладача неодмінно пов'язаний з так званою «комунікативною привабливістю, тому що, «якщо очі – це дзеркало душі, то мова – дзеркало культури, тому що за кожним словом ховається явище реального світу» [2; 70]. Г. Сагач зазначає, що оратор, зокрема педагог, повинен

володіти дотепністю діалектика, думками філософа, словами мало не поета, пам'яттю законодавця, голосом трагіка, грою такою, як у кращих лицедіїв [5; 67]. Іноземним студентам важко сприймати розмовні форми української мови, особливо на початковому етапі навчання, тому мова викладача повинна бути правильною й одночасно нейтральною.

Також у культурі спілкування педагога велику роль відіграє експресивність мовлення. Наприклад, ваша обережність, стислість і паузи на роздуми не принесуть вам ніякого успіху при спілкуванні з арабами. Якщо ви висловлюєте свої думки стримано, то вони просто подумують, що щось не так, і будуть постійно перепитувати вас, поки не з'ясують, у чому тут справа. Розмовляючи з арабами, ви повинні говорити не тільки більше, але й голосніше, ніж зазвичай. Гучність голосу, підвищення висоти та тону і навіть крик – все це при розмові з арабами означає щирість. Утім недостатній контроль емоцій, надмірна прямолінійність доволі часто призводить до конфліктних ситуацій та суперечок.

Натомість в аудиторії студентів-іноземців з Китаю, В'єтнаму та Кореї дуже емоціональна розмова викладача буде вважатися неприйнятною, тому що, в цих країнах вважається що, мова повинна бути насичена тонкими нюансами, слова вимовляються з повагою та чемністю, тихим голосом.

У спілкуванні з афганськими студентами дуже активно жестикулювання викладача може викликати у них деяке здивування, а випадково піднятий догори великий палець («Дуже добре!») вони вважатимуть проявом непристойної поведінки.

Крім мовленнєвого компоненту важливу роль у спілкуванні відіграє міміка, жести, рухи головою, тобто невербальні засоби. Аналіз наукової літератури засвідчує, що невербальна поведінка здатна посилити емоційну насиченість мовленого компоненту, є показником рольових відносин, створює образ викладача та студента, підтримує оптимальний психологічний клімат на занятті.

Паралінгвальний імідж викладача повинен бути зрозумілим для студентів-іноземців, що не завжди є легким завданням, так як в різних культурах мова жестів різниться, а часом має протилежне значення. Наприклад, якщо під час пояснень, або перевірки завдань на семінарських заняттях з вітчизняними студентами, викладач може присісти поруч з студентом, то в аудиторії з здобувачами-іноземцями це може розцінюватися негативно та сприйматися як вторгнення в їх інтимний простір.

Окрім цього, викладач, принаймні на початкових етапах, має утриматися від демократизму в спілкуванні, чітко дотримуватися розподілу ролей «викладач-студент», тому що, в більшості країн, з яких приїхали студенти відносини між викладачами та студентами авторитарні [1; 41]. Європейська демократичність у спілкуванні та навчанні не сприятиме формуванню у студентів поваги та довіри до викладача й може розглядатися як слабкість педагога.

У спілкуванні з іноземними студентами викладачеві бажано обрати потрібний тон, продемонструвати свою доброзичливість і лояльність, показувати, що його співрозмовники цікаві йому, і у відповідь, студенти відреагують негайно й адекватно: у них з'явиться бажання спілкуватися, вони розкриються з несподіваного боку. І в подальшому педагог буде мати справу не просто з суб'єктами й об'єктами навчання, а з рівноправними мовними партнерами. Завдяки цьому процес навчання стане не тільки більш ефективним, але і набагато більш цікавим, що дуже важливо для обох сторін.

Для того, щоб покращити ефективну взаємодію з студентами мононаціональної групи іноземних громадян з арабських країн варто встановити особистий контакт з лідером групи, тому що, традиційно, цей студент має великий авторитет серед одногрупників.

Працюючи з іноземними студентами, викладачеві не уникнути конфліктів. Деякі проблеми, що виникають з арабськими студентами, педагогу

можна розв'язати, спираючись на друковане джерело (газету, книгу), що, для студентів є переконливим фактом правоти викладача.

Варто не забувати, що праця з іноземними студентами потребує фактично цілодобової комунікації з студентами. Вони часто телефонують, пишуть повідомлення. Одним з елементів позанавчального спілкування є відвідування музеїв, театрів та запрошення студентів на національні свята або день народження. Коли ви йдете куди-небудь з арабами, необхідно пам'ятати про те, що перевагу має той, хто знаходиться праворуч. Тому при вході в будівлю або виході з нього першим починає рух той, хто йде справа (ліва рука – це грязна рука)[4; 23]. Якщо викладач був запрошений у гості, він може купити якісь дрібниці (торт, цукерки або фрукти), а також невеличкий сувенір для іменинника. Будь-який знак уваги буде високо оцінений підопічними. Запрошеного гостя араби обов'язково зустрінуть біля входу, але в двері кімнати пройдуть першими.

Педагог повинен бути готовим до того, що його зустрінуть рясним частуванням. Студенти-араби для початку запропонують традиційну арабську каву. Каву зазвичай подають в маленьких чашках, постійно підливаючи її, до тих пір, поки гість не поставить чашечку на тацю, попередньо похитавши її великим і вказівним пальцями. Обов'язково викладач має спробувати приготувані для нього частування.

Таким чином, професія викладача – інтелектуальна, творча, цікава, вимагає від фахівця такого ж творчого та раціонального підходу до його зовнішності і поведінки. Гармонія жіночності та діловитості, витонченості та простоти, гідності та строгості, втілена в професійному вигляді викладача, без сумніву, допоможе йому у досягненні професійного успіху. Імідж педагога розвивається в межах його професійної діяльності та презентує бажані для нього аспекти життєдіяльності. Специфіка професійної діяльності викладачів полягає в постійному розумінні та емоційній напрузі. Тому потрібен такий

професійний імідж, який приносив би задоволення самій людині та виправдовував очікування інших людей

Література:

1. Кайдалова Л.Г., Черкашина Ж. В. Адаптація іноземних студентів до навчання у вищих навчальних закладах/Методичні рекомендації для викладачів та студентів підготовчих факультетів. – 2014. – Харків. – 47с.
2. Куплевацька Л. О. Іміджеві компетентності викладача як засіб досягнення успішності міжкультурної комунікації при навчанні російської та української мов іноземних студентів / Л. О. Куплевацька, Т. Є. Манівська // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки. Наукові дослідження. Досвід. Пошуки. – 2018. – Вип. 32. – С. 60–71. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vmvpn_2018_32_8
3. Мариненко О.П. Роль преподавателя вуза в оказании помощи иностранным студентам. Высшее образование в России.– 2019. – Вип. 28. – С. 124–133
4. Попова И. М. Если ваш студент – иностранец (в помощь преподавателям, работающим с иностранными студентами): сборник статей с приложением / И. М. Попова. – Тамбов: Изд-во Тамб. гос. техн. ун-та, 2005. – 32 с.
5. Филимонова Н. Ю. Особенности работы со студентами-иностранцами из стран Африки, Азии, Ближнего Востока, Латинской Америки (довузовский этап): учебное пособие / Н. Ю. Филимонова, Е. С. Романюк, Т. Ю. Тулупникова, Н. В. Щукина; ВолгГТУ. – Волгоград, 2008. – 80 с.

Некоторые аспекты функционирования белорусского и русского языков на белорусской этнической территории

Белый В.В.

Белорусский национальный технический университет

г. Минск, Белоруссия

e-mail: vv.bely@mail.ru

Как известно, в VIII-IX веках на территории Восточной Европы происходил процесс превращения диалектов в самостоятельные славянские языки. Принято считать, что в это же время начал складываться и древнерусский язык как единый язык восточных славян, объединенных в составе Киевской Руси. Однако определение «единый», скорее всего, далеко не точно отражает языковую ситуацию на восточнославянских землях того времени. Вероятно, было бы уместным вести речь об очень относительном единстве этого языка на этих землях, причем только в его письменной разновидности. Что же касается разговорного языка, то по отношению к нему указанное определение может быть применено с очень большими оговорками. Точно так же, как и тезис об объединенности всех восточных славян в